

INGLIZ TILI DARSLARIDA LINGUOMAMLAKATSHUNOSLIKKA OID
MATNLAR BILAN ISHLASH

Ergasheva Mahliyo

Namangan davlat pedagogika instituti ,

1-bosqich magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqola ingliz tili o'qitish jarayonida linguomamlakatshunoslik yondashuvining ahamiyati, nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Til va madaniyat birligi, madaniyatlararo kompetensiya, kommunikativ metodning ustunligi, autentik materiallarning ta'siri hamda o'quvchilarda madaniy sezgirlikni shakllantirish masalalari keng tahlil qilingan. Shuningdek, imo–ishoralar ma'nosining madaniyatlar bo'yicha farqlanishiga asoslangan amaliy mashq taklif etilib, lingvokulturologik kompetensiyani rivojlantirishning samarali usullari yoritiladi

Kalit so'zlar:

Til va madaniyat, linguomamlakatshunoslik, kommunikativ kompetensiya, madaniyatlararo muloqot, autentik materiallar, lingvokulturologiya, imo–ishora.

KIRISH

Ingliz tili bugungi global dunyoda xalqaro kommunikatsiyaning asosiy vositasi bo'lib qolmoqda. Shu sababli uni o'rgatish jarayonida o'quvchiga faqat til strukturasi, grammatik qoidalar yoki lug'aviy materiallarni yetkazish yetarli emas. Til – bu jamiyatning tarixiy tajribasi, hayot tarzi, dunyoqarashi va madaniy qadriyatlarini mujassamlashtirgan murakkab ijtimoiy hodisadir.

Chet tili ta'limining zamonaviy talablari ham ayni shu nuqtada yangicha yondashuvlarni talab qiladi. Linguomamlakatshunoslik (lingvokulturologiya) termini Vereshchagin va Kostomarov tomonidan shakllantirilgan bo'lib, ular tilni xalq

madaniyatining o'ziga xos aks sadosi sifatida talqin qiladilar. Ularning fikriga ko'ra, chet tilini o'rgatuvchi o'qituvchi nafaqat lingvistik bilimlarni, balki madaniy bilimlarni ham yetkazishi shart.

Mening fikrimcha, chet tili o'qitishdan ko'zlangan asosiy maqsad – o'quvchilarni tilni “kod” sifatida yod olish emas, balki uni mazmunli, madaniy jihatdan ongli tarzda qo'llay olishga o'rgatishdir. Bu esa ular uchun nafaqat tilni bilish, balki turli millatlar bilan to'g'ri, madaniyatga mos tarzda muloqot qilish imkonini yaratadi.

Zamonaviy ingliz tili ta'limi madaniyatlararo kompetensiyani, global fikrlashni, turli madaniy signallarni to'g'ri talqin qila olishni talab qilmoqda. Shunday ekan, linguomamlakatshunoslik o'qitish jarayonida markaziy metodik tamoyillardan biri sifatida maydonga chiqmoqda.

ASOSIY QISM

1. Til va madaniyat birligi tamoyili

Til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi tilshunoslik va pedagogika sohasida eng muhim ilmiy qonuniyatlardan biridir. Yu.N. Karaulov tilni “milliy ongning ko'zgusi” deb ta'riflar ekan, til jamiyat tarixini, o'ziga xos mental xususiyatlarini, qadriyatlarni saqlovchi sistemadir, deydi.

Masalan, ingliz tilidagi quyidagi birliklar madaniy ma'noga ega:

small talk – inglizlarda ijtimoiy masofa va muloyimlikning belgisi

privacy – shaxsiy hududga hurmat

rain check – va'dani nozik tarzda keyinga qoldirish

How are you? – real savol emas, balki ijtimoiy etiketik formula

O'zbek tilida esa samimiy muomala, ko'p marotaba salomlashish yoki hol-ahvol so'rash do'stona muhitni mustahkamlaydi.

Demak, tilni bilish yetarli emas, uning madaniy kontekstini tushunish ham zarur. Tilni madaniyatdan uzib o'rganish o'quvchini faqat “so'z yodlovchi” darajasida

qoldiradi. Bu fikrni Pasov ham qo'llab-quvvatlab, "til – bu kommunikativ faoliyatning madaniy ko'rinishi" ekanini ta'kidlaydi.

2. Kommunikativ va madaniyatlararo yondashuvning afzalliklari

M. Byram o'z tadqiqotlarida o'quvchi uchun eng muhim ko'nikma – madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya ekanini ko'p marotaba ta'kidlaydi. Bu kompetensiya o'quvchining:

- boshqa xalq vakili bilan muloqot qila olishi
- madaniy farqlarni hurmat qilishi
- kommunikativ vaziyatga mos xulq-atvorni tanlashi
- o'z madaniyatini ham anglay olishi kabi jihatlarini o'z ichiga oladi.

Kommunikativ metod grammatikani o'rgatishni butunlay chetga surmaydi, aksincha uni muloqot vositasiga aylantiradi. Mening fikrimcha, grammatikaga haddan ortiq tayanib qolgan darslar o'quvchini:

- qo'rqqoq qiladi
- erkin gapira olmaydigan qiladi
- real vaziyatda so'z topolmaydigan holatga olib keladi
- tilni tirik hodisa emas, "qoidalar majmui" deb qabul qilishga majbur qiladi

Bugungi kunda ingliz tili o'qituvchisi o'quvchiga muloqot qilishni, o'z fikrini madaniy kontekstda to'g'ri yetkazishni, vaziyatga mos so'z tanlashni, shuningdek, muloqot jarayonidagi yashirin ishoralarni anglashni ham o'rgatishi kerak.

3. Autentik materiallardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari

Zamonaviy ta'limda autentik materiallar juda keng o'rinda turadi. Chunki ular:

- haqiqiy nutq
- tabiiy talaffuz
- real madaniy namuna
- jonli nutq vaziyatlarini

o'quvchiga yetkazadi. Bu esa o'quvchida tilni real hayot bilan bog'lash ko'nikmasini shakllantiradi. Masalan, quyidagi materiallar juda samarali:

ingliz milliy bayramlari haqidagi maqolalar

Angliya va AQSHdagi kundalik hayot tasvirlangan videolar

real suhbatlar, reportajlar, podkastlar turli aksiyalar, ijtimoiy kampaniyalar reklamalari

internetdagi inglizcha maqolalar

Pasov fikriga ko'ra, autentik materiallar "tilning tabiiy oqimini his qilish" imkonini beradi. O'quvchi o'zini haqiqiy ingliz tilida muloqot qilinadigan muhitda his qiladi.

4. Linguomamlakatshunoslikning o'quv jarayonidagi roli

Safonova fikriga ko'ra, o'quvchi tilni bilish orqali boshqa madaniyatga kirib boradi. Madaniyatni bilgan o'quvchi esa:

noto'g'ri tushunmovchiliklardan qochadi

madaniy xatolar qilmaydi

global ijtimoiy muhitga tez moslashadi

tilni chin muloqot vositasiga aylantira oladi

Masalan, ingliz madaniyatidagi:

navbat madaniyati

vaqtning qadri

shaxsiy hudud (personal space)

rasmiy-norasmiy muloqot farqlari

nonverbal belgilar

o'quvchiga o'rgatilsa, u real hayotda o'zini bimalol tutadi.

Shuningdek, lingvokulturologik yondashuv o'quvchilarda milliy o'zlikni ham mustahkamlaydi. O'quvchi boshqa madaniyatni bilgan sayin, o'z madaniyatini ham chuqurroq anglay boshlaydi.

5. Amaliy mashg'ulot: "Imo–ishoralar ma'nosi"

Mazkur amaliy mashq o'quvchilarda nafaqat qiziqish uyg'otadi, balki madaniyatlararo sezgirlikni ham shakllantiradi.

"Gesture meaning across cultures"

O'qituvchi bir imo–ishora qiladi. Masalan:

👍 – G'arbda "zo'r", Eron va Afg'onistonda qo'pollik

👉 – AQSHda "rock", Ispaniyaning ayrim hududlarida "yomon alomat"

🙄 – G'arbda "g'alaba", ba'zi Sharq mamlakatlarida "hayron qolish"

👉 – Italiyaliklarda "nima demoqchisiz?"

O'quvchilar har birining qaysi mamlakatda qanday ma'noga ega ekanini taxmin qiladilar.

Bu mashq:

o'quvchilarda madaniy tafovutlarni sezish

noverbal muloqotga e'tibor berish

o'z tajribasini aytib berish

global tafakkur shakllantirish

kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi.

XULOSA

Yuqoridagi ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, lingvokulturologik yondashuv ingliz tilini o'qitishda eng samarali metodlardan biridir. Tilni madaniyatdan uzib o'rganish o'quvchini faqat qoidalar darajasida qoldiradi. Ammo tilning madaniy qatlamini anglagan o'quvchi:

mazmunli muloqot qila oladi

turli madaniy muhitga moslasha oladi

global jamiyatda muvaffaqiyatli shaxsga aylanadi

Chet tili o'qitishning maqsadi bugun endi faqat grammatikani bilish emas, balki til orqali dunyoqarashni kengaytirish, madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirish va o'quvchini global muloqotga tayyorlashdir.

Shu jihatdan, imo–ishoralar, autentik materiallar, interaktiv mashqlar va kommunikativ metod o'quv jarayonining ajralmas qismiga aylanishi lozim

.Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Vereshchagin, E. M., & Kostomarov, V. G. Linguistic and Cultural Studies in Foreign Language Teaching. Moscow: Russkiy Yazyk, 1990.
- 2.Byram, M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Multilingual Matters, 1997.
- 3.Kramsch, C. Culture in Language Teaching. Oxford University Press, 1993.
- 4.Tomalin, B., & Stempleski, S. Cultural Awareness. Oxford University Press, 1993.
- 5.Risager, K. *Language and Culture Pedagogy: From a